

Presentasjon for pressen 27.11.2024

Riksrevisjonens kontroll med forvaltningen av statens interesser i selskaper – 2023

I Riksrevisjonens årlige *selskapskontroll* undersøker vi hvordan staten følger opp eierskapet i totalt 92 *selskaper* fordelt på 13 *departementer*.

Mange av selskapene ivaretar *samfunnskritiske* oppgaver.

Selskapene utgjør en *betydelig del* av Norges verdiskapning.

Ved utgangen av 2023 var verdien av de 69 selskapene staten har *direkte eierskap* i, på 1375 *milliarder kroner*.

I år har vi gjort to nye undersøkelser i forbindelse med selskapskontrollen.

Den ene handler om statlige heleide selskapers *klimafotavtrykk* og *påvirkning* på natur.

Dere finner den i rapporten, men vi kommer til å presentere den først i morgen på *Riksrevisjonens forbedringskonferanse*.

Den andre nye undersøkelsen handler om *bonusordninger* til ledere i selskaper hvor staten har eierandeler.

Omtrent *en tredjedel* av de 69 selskapene som staten har *direkte eierskap* i, hadde ulike former for resultatavhengige godtgjørelsesordninger ved utgangen av 2023.

Riksrevisjonen har undersøkt ordningene for ledere i 21 *selskaper* med statlige eierandeler i perioden 2015 til 2023.

En av konklusjonene våre er at det er *små variasjoner* i opptjent bonus fra år til år i *flere* av selskapene.

Det er rett og slett *for enkelt* for ledere i en del av disse selskapene å få bonus.

Etter vår vurdering er dette *ikke* i tråd med regjeringens eierskapsmelding som sier at bonus kun skal oppnås når resultatene er «utover det forventede».

Det mener vi er kritikkverdig.

I eierskapsmeldingen redegjør regjeringen for *retningen* i det statlige eierskapet, og hva som er statens *mål* som eier i hvert selskap.

De tre siste meldingene har stilt forventninger til *moderasjon* i innretningen av bonusordninger for ledere.

Og til at godtgjørelsene skal være *konkurransedyktige*, men ikke *lønnsledende* sammenlignet med tilsvarende selskaper.

Den siste eierskapsmeldingen sier i tillegg at resultatavhengig godtgjørelse *som hovedregel*, bør reflektere at lederne har bidratt til å oppnå resultater *ut over det forventede*.

Blant de 14 selskapene som er heleid av staten, er det *minst variasjon* i opptjent bonus blant ledende ansatte i Argentum, Folketrygdfondet, Gassco, Statkraft og Nysnø.

Blant de deleide selskapene er det minst variasjon over tid for konsernsjefene i DNB, Kongsberg Gruppen, Telenor og Yara.

I 13 av 21 selskaper som har bonusordninger, har ledende ansatte opptjent bonus og/eller aksjer *hvert år* fra 2015 til 2023.

Det kan være *ulike* årsaker til dette:

Vi ser at *en del* selskaper har et *bredt spekter* av bonuskriterier, og at det varierer hvilke kriterier som gir uttelling.

Dette gjelder blant annet Norsk Hydro og Yara som har hatt mellom 20 og 30 bonuskriterier de ledende ansatte måles på.

Da vil opptjeningen ofte variere *mindre* og ligge innenfor et intervall hvor det nesten *alltid* gis noe bonus.

Samtidig vil det være krevende å få maksimal bonusuttelling.

En annen årsak til at bonusutbetalingene *varierer* så lite over tid, kan være at *grensen* for å oppnå bonus er satt *for lavt*.

Ett eksempel på dette finner vi hos kapitalforvalteren Argentum.

Hvorvidt lederne har fått bonus i selskapet, avhenger blant annet av hvor stor *avkastning* Argentums investeringer har gitt.

Vi ser at grensen som gir full uttelling på bonusordningen har ligget *under* Nærings- og fiskeridepartementets krav til avkastning. Grensen for å oppnå *noe* bonus er også satt *betydelig* lavere enn den forventete avkastningen i *hele* denne bransjen i samme periode.

Dermed har de ledende ansatte i Argentum med bonusordninger fått *full* uttelling *alle* årene utenom 2016, da selskapets avkastning var negativ.

Argentum endret for øvrig bonuskriteriene sine i 2023.

Et annet eksempel fra rapporten er Gassco.

Selskapet som har ansvaret for å drive rørsystemet som frakter gass til Europa, opererer med en grense for å oppnå maksimal bonus som ligger *under* målene selskapet har fastsatt.

Også investeringsselskapet *Investinor* har fastsatt en *lav* grense.

I 2022 var den satt *lavere* enn statens og styrets avkastningsmål.

I tillegg var bonuskriteriene i *liten grad* basert på totalavkastningen.

Dette har ført til at ledende ansatte i *Investinor* til og med har opptjent bonus i år hvor avkastningen har vært *negativ*.

Dette var eksempelvis tilfelle i 2022 hvor totalavkastningen på direkteinvesteringene, som utgjør den største delen av *Investinors* portefølje, var på *minus 28 prosent*, mens den realiserte avkastningen var i underkant av *to prosent*.

Dette året utgjorde bonusen til ledende ansatte i *Investinor* i gjennomsnitt 20 *prosent* av den avtalte fastlønnen.

Til tross for den lave totalavkastningen.

Etter vår vurdering kan det stilles *spørsmål* ved om innretningen av bonusordningen til ledende ansatte i *Investinor* skaper gode *insentiver*.

I de deleide selskapene Norsk Hydro, Telenor, Yara og Kongsberg Gruppen ser vi også at de *nedre* grensene for å få bonus og aksjebasert godtgjørelse har vært satt på et nivå som *ofte* gir uttelling.

En tredje årsak til at vi ser liten variasjon i opptjent bonus fra år til år, er at selskapet har hatt *gode* eller *stabile* resultater over tid.

Dette gjelder for eksempel *Folketrygdfondet*.

Selskapet som forvalter Statens pensjonsfond – Norge, oppnådde *bedre* avkastning enn referanseindeksen de måler seg mot, gjennom *hele* undersøkelsesperioden.

Det er positivt.

Vi ønsker jo at statlige selskaper skal oppnå stabilt *gode* resultater.

Samtidig ser vi at statens *forsterkede forventninger* i regjeringens eierskapsmelding *ikke* ser ut til å ha den *ønskede* effekten.

Forventninger som blant annet handler om moderasjon.

Og om at bonuser bør reflektere resultater utover det forventede.

Og vi ser at ikke alle selskapene har fulgt forventningene *godt nok* opp.

Det mener vi er *lite tilfredsstillende*.

I undersøkelsen konkluderer vi *også* med

- at ledende ansatte har over tid har hatt en høyere vekst i avtalt *fastlønn* enn øvrige ansatte
- at reduksjon i maksimal oppnåelig bonus i *liten grad* har påvirket størrelsen på den samlede godtgjørelsen
- at ett selskap ikke har fulgt styrets retningslinjer for lederlønn
- at det er varierende grad av *åpenhet* i styrenes retningslinjer og lønnsrapporter.
- Og at to av eierdepartementene ikke har dokumentert at det er gjort *vurderinger* av om ledende ansattes godtgjørelsesordninger er innrettet *i tråd* med statens forventninger til lederlønn.

I årets selskapskontroll har vi også gjennomført *utvidede oppfølginger* av to undersøkelser vi tidligere har levert til Stortinget.

Den første handler om *IT-sikkerhet* på sykehus.

I 2020 offentliggjorde vi en rapport som avdekket *vesentlige svakheter* i IT-sikkerheten på norske sykehus.

En viktig del av undersøkelsen var *simulerte dataangrep*.

Disse ga oss *stor grad* av kontroll på IT-systemene i *tre av fire* helseregioner.

Og vi fikk tilgang på *store mengder* sensitive helseopplysninger i *alle* regionene.

Funnene var *så alvorlige* at de resulterte i Riksrevisjonens *sterkeste kritikk*.

Nå har vi *fulgt opp* denne undersøkelsen.

En av konklusjonene våre er at IT-sikkerheten er *styrket*.

Vi ser at Helse- og omsorgsdepartementet, de regionale helseforetakene og sykehusene har fulgt opp og satt i gang *mange tiltak* for å utbedre svakheterne vi avdekket forrige gang.

Men det er fortsatt *mye* som gjenstår.

Våre folk har gjennomført *nye* simulerte dataangrep mot *to* av Norges fire helseregioner.

Nok en gang kunne vi ha gjort *mye ugagn*.

I en av regionene *kunne* vi ha satt sykehusets systemer for lagring av pasientdata *ut av spill* i en *lengre* periode.

Begge steder kunne vi hentet ut *store mengder* pasientopplysninger.

Vi kunne ha *endret data* i pasientjournaler.

Vi kunne ha *slettet databaser* som medisinske systemer bygger på.

At det skal være *såpass enkelt* å overta kontrollen er *urovekkende*.

Undersøkelsen viser også at atferden blant helse- og IT-personell fremdeles bidrar til å *svekke* informasjonssikkerheten.

Det er gjennomført *flere* konkrete opplæringstiltak.

Likevel mener vi det er viktig at det jobbes *kontinuerlig* med å utvikle *sikkerhetskulturen*.

Manglende gjennomføring av *tekniske sikkerhetstiltak* og svakheter i *sikkerhetskulturen* er hovedårsaker til at vi kunne trenge oss inn i systemene.

Med et *økt truselnivå* er det etter vår vurdering *viktig* at tekniske sikkerhetstiltak fortsatt forbedres for å redusere sårbarheten for dataangrep.

I sitt tilsvaret til undersøkelsen understreker *helse- og omsorgsministeren* at dette har vært og er en *svært krevende* sak som vil kreve *tett oppfølging* videre.

Statsråden beskriver også en rekke tiltak som må gjøres fremover.

Det er viktige signaler i den videre oppfølgingen.

Så er det *viktig* å si at dataangrepene våre kun er *simuleringer*.

Det betyr at *ingen data* har vært i fare eller kommet på avveier når vi har testet.

Etter angrepene hadde vi møter med de involverte aktørene for å gi dem et *grunnlag* til å *rette opp* sikkerhetshullene som vi fant.

Riksrevisjonen vil følge denne saken videre.

Den andre undersøkelsen vi har hatt en *utvidet oppfølging* av i årets selskapskontroll, er Bane NORs drift, vedlikehold og investeringer, som vi leverte til Stortinget i 2020.

I oppfølgingsundersøkelsen konkluderer vi blant annet med

- at stabiliteten i driften *ikke* er forbedret *til tross for* økte bevilgninger og kostnader
- at Bane NOR *fortsatt* ikke synes å ha god *kostnadskontroll* i flere av de store prosjektene for utbygging av jernbanenettet

Jernbanenettet er *kritisk* infrastruktur.

Det er helt *avgjørende* for all person- og godstrafikk med tog.

Vi merker oss at Samferdselsdepartementet har forbedret styringen og oppfølging av Bane NOR.

Det er likevel *lite tilfredsstillende* at arbeidet med å følge opp anbefalingene våre og iverksette tiltak fortsatt pågår *fire år* etter at vi leverte den opprinnelige undersøkelsen til Stortinget.

Derfor er det også *lite tilfredsstillende* at det nå vil gå *enda mer tid* før arbeidet med å sikre kostnadseffektivitet i investeringsprosjektene og driftsstabilitet i togtrafikken vil få effekt.

Riksrevisjonen avslutter denne konkrete saken, men vi vil følge med på Bane NOR videre.